

D • N

20/8 1948

Socialiseringsfrågan i valdebatten

Sedan årtionden har socialdemokratien på en gång drivit två oförenliga linjer i socialiseringsfrågan. Den ena kan kallas söndagslinjen: man angriper utan hämningar det s. k. privatkapitalistiska samhället, utlovar en socialisering, som skall göra alla till ägare av allt, och talar om det socialistiska samhället, där inga svårigheter, inga kriser längre skall finnas. Den andra linjen, vardagslinjen, innebär att de stora utopierna och fantasierna ersätts av rena plattheter. Socialdemokratien vill i själva verket socialisera bara då det är alldeles nödvändigt, säger man, och vem kan motsätta sig den-

na självklart riktiga tanke? Historiskt och taktiskt är denna motsättning lätt förklarlig. Sedan Marx dagar har ordet socialism varit ett löfte om en total omvandling av samhället, om ett nytt samhälle liknande ett paradys på jorden. Därest den föreställningen släpps blir partiet helt enkelt ett radikalt socialt reformparti, det kan inte längre bjuda sina anhängare den stora mystiken. Men vardagslinjen är lika ofrånkomlig: man har upphört att tro på socialiseringens underbara verkningar, man är medveten om dess risker och faror, och framför allt — en stor del av väljarna har klart för sig att socialisering i praktiken är regleringar, statsdirektiv, tvångsåtgärder utan ända. Lika förklarligt är att påpekandet av de två propagandalinjernas existens och oförenlighet väcker irritation, ty i varje given situation vill partiet framhäva den linje som ter sig som den taktiskt mest verkningsfulla.

Årets valrörelse överflödar av exempel på detta nästan omedvetna dubbelspel. I valmanifestet finns inte ett ord om socialisering. Morgon-Tidningen förkunnar att socialisering blott kan tänkas "när andra medel inte förslår för att undanröja samhällsskadlig privatmonopolism eller för att höja effektiviteten på de speciella områden, där det råder misshushållning". Vardagslinjen är alltså den dominerande vid detta val, liksom den varit vid varje val efter det stora nederlaget år 1928. Men som vanligt kan partiets agitatorer inte alltid nöja sig med denna beskedliga ståndpunkt. Hr Erlander talar om prövning av skilda socialiseringsåtgärder, andra förklarar att vi är på väg in i det socialistiska samhället

— och vad skall väl detta betyda om inte ett socialiserat samhälle?

Hr Wigforss är — också som vanligt — den främste representanten för söndagslinjen. I sitt radioföredrag i förra veckan betecknade han den nuvarande ordningen som feodal — sedan Marx tid det fulaste och oklaraste ordet i socialismens lexikon — och talade om att allmän äganderätt skulle skapas genom att produktionsmedlen överfördes till folket. (Beträffande denna tanke i och för sig skall endast parentetiskt betonas att det är en lek med ord att tala om utvidgning av den enskilda äganderätten, då man syftar till att staten skall äga allt.) Det väsentliga är att fastslå att hr Wigforss uttalanden uppenbarligen måste syfta till en socialisering med helt andra syften och av helt annan omfattning än den socialisering av ringa mått och i effektivitetens intresse som mindrare vägsamma partivänner talar om. Hr Wigforss ser i det bestående samhället en motståndare, som helt skall betvingas.

Hur talas det om denna sak i partiets inre cirklar, hur lyckas man åstadkomma att förespråkarna för helt skilda linjer uppträder samtidigt utan att säga mot varandra? En fingervisning ger de förtroliga debatterna i partistyrelsen före 1932 års val. Socialiseringsnämnden — den beryktade kommitté som skulle lägga upp planerna för Sveriges socialisering, men slutade med att presentera ett par seminarieuppsatser av hr Sandler — hade vid denna tid arbetat i omkring tolv år, men inte lyckats åstadkomma något förslag av betydelse. Nämndens ledamöter frågade då partistyrelsen hur de skulle göra. Borde de framföra något slags socialiseringsprogram med risk att totalt blama partiet, eller skulle de hålla frågan i skymundan?

Den debatt som utspann sig härom är belysande. En rad framstående partimän, icke minst sådana som utåt framträdde som radikaler, avrörde ivrigt från alla socialiseringskrav; de skulle skada partiet.

Hr Z. Höglund, som var och är så våldsamt ute på valfältet, företrädde denna grupp: "Det är klokast att socialiseringsnämnden tar saken under förnyad omprövning och att den skriver sina förslag så att partiet icke lider politiskt men därav." Hr Möller — och andra — var tveksam av sakliga skäl. Hur skulle socialiseringen gå till? Borde man (jämför det förut citerade uttalandet i Morgon-Tidningen) socialisera de företag som gick sämst? Då skulle ju staten få en dålig start och kanske bli tvungen att nedlägga fabriker. Och hur kunde det motiveras att staten övertog blott de företag som gick bra och vilkas arbete måste betecknas som effektivt?

Resultatet blev att socialiseringsplanerna sköts undan samtidigt som socialiseringsmystiken medvetet bevarades. Några yttranden är klarläggande. Hr Wigforss: "En större fara (än socialistiska förslag) är om den uppfattningen framkommer, att vi retirerat från vår socialistiska uppfattning. Då är det bättre att säga att socialisering är omöjlig. Böra vi inte hellre säga att i en situation, som skapas av den ruinerande konkurrensen, är socialismen enda räddningen?" Hr Höglund: "För att vi icke godtar dessa projekt behöver vi icke uppge socialiseringens idé. Det vore politiskt överlagt om vi skulle skjuta frågan i förgrunden år 1932."

Så gick det till förr och så går det med all sannolikhet till nu. En sak framgår åtminstone med all tydlighet: det är nödvändigt att socialiseringsfrågan ingående och principiellt diskuteras. Att en sådan debatt oroar socialdemokratien är endast ett bevis på att den behövs.